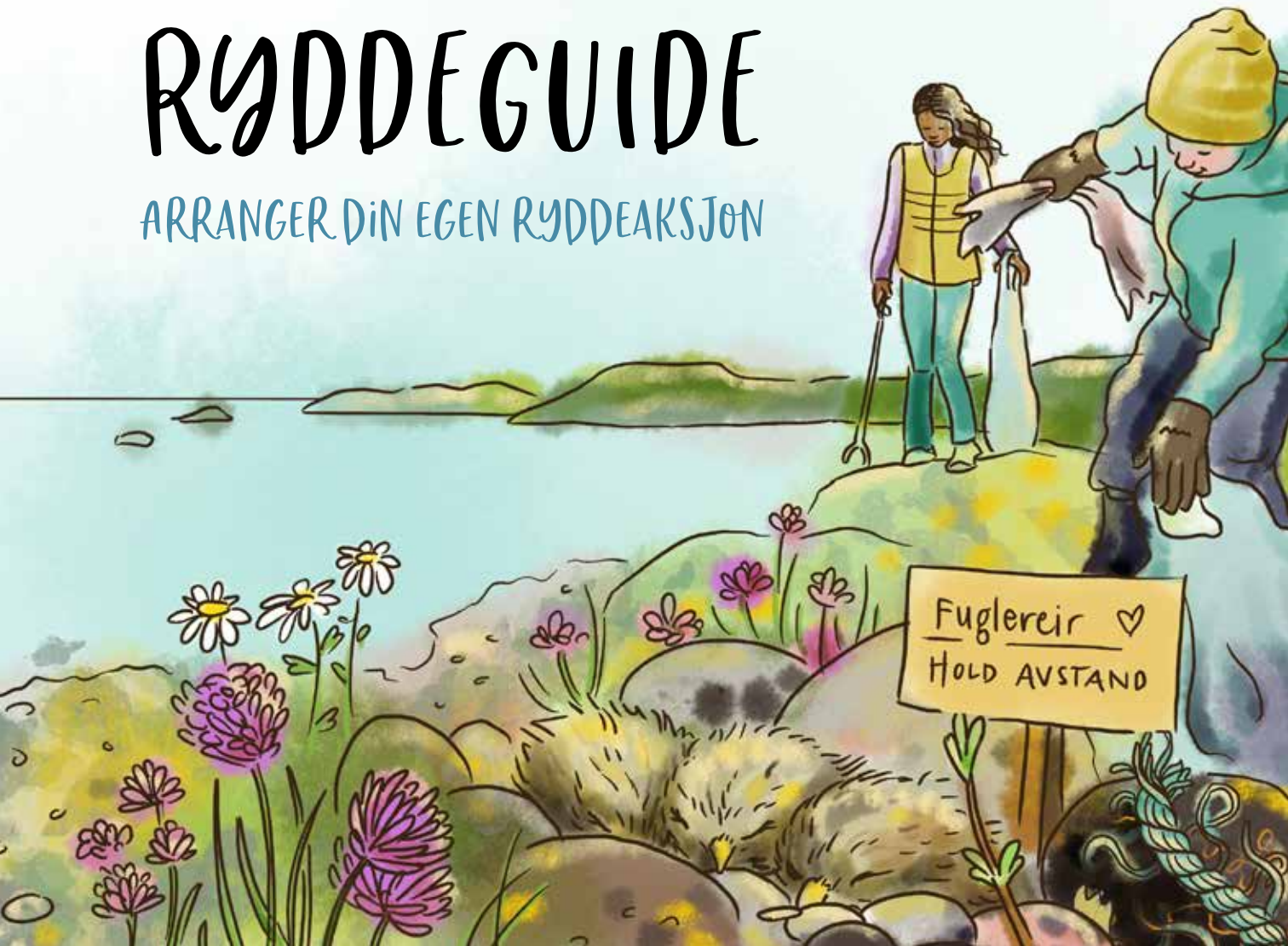

NATURVERNFORBUNDETS

RYDDEGUIDE

ARRANGER DIN EGEN RYDDEAKSJØN

Utgitt av: Naturvernforbundet
Tekst: Joakim Gulliksen,
Per-Erik Schulze, Ellen Mikkelsen
Layout og illustrasjoner:
Helene Moe Slinning, Strøk design

Utgitt med støtte fra
ALCOA Foundation og
Handelens Miljøfond

 Naturvernforbundet

INNHold

Ryddeaksjoner –det virker	3
Eierløst avfall – hvor kommer det fra?	6
Rydding og hekketid	8
Skolerydding – Ta med klassen på ryddeaksjon	10
Arranger din egen ryddeaksjon	12
Samarbeid og økonomisk støtte	18

RYDDEAKSJONER - DET VIRKER

Av og til kan miljøproblemer føles både overveldende og langt borte, men det finnes håndfaste og konkrete miljøtiltak man kan bruke engasjementet sitt på her hjemme også. Rydding er sosialt, holdningsskapende og det virker.

Ta med deg foreningen, idrettslaget, skoleklassen, borettslaget, vennegjengen eller familien og arranger din egen ryddedugnad. Rydding er en fin aktivitet å gjøre sammen, samtidig som man gjør noe godt for nærmiljøet og naturen.

Rydding kan også være holdningsskapende og bevisstgjørende. Ved å være med på en ryddeaksjon får man gjerne et helt annet forhold til forsøpling og kanskje spesielt til marin forsøpling. I Norge er ikke marin forsøpling et spørsmål om flytende «søppeløyer» i Stillehavet eller forurensede elver i Sørøst-Asia. Her stammer faktisk det aller meste fra oss selv, og ved å rydde så kan vi også være en del av løsningen.

Strandrydding er et eksempel på at det enkleste ofte er det beste og at det du gjør som enkeltperson har en betydning. Dette heftet er en enkel guide til hvordan du kan være med i kampen mot marin forsøpling og arrangere din egen ryddeaksjon. Her har vi samlet nyttige tips og råd til hva du må tenke på før, under og etter ryddeaksjonen. Vi håper guiden kan inspirere deg til å bli med i kampen mot marin forsøpling.

DET NYTTER Å ENGASJERE SEG

Studier har funnet sammenheng mellom strandrydding og interesse for natur og miljøspørsmål.¹ For mange kan en strandryddedag være starten på å bry seg om naturen vår. I 2018 vedtok EU å forby utvalgte engangsartikler laget av plast. Listen over produkter som skal forbys ble laget på bakgrunn av hva europeiske strandryddere har funnet mest av langs kysten. Dette viser hvordan bevisstgjøring, dokumentasjon og aktivisme kan skape endringer, også på overordnet nivå.

NATURVERNFORBUNDET OG MARIN FORSØPLING

Naturvernforbundet har jobbet med marin forsøpling i flere tiår. Allerede på slutten av 60-tallet ble de første kartleggingene av forsøpling langs kysten gjennomført. Da som nå var det plasten som var det største problemet.

«Vanskelig er plast og avfallsproblemet fordi vi ennå ikke har vent oss til den nye situasjonen. Vi har ennå våre forestillinger om konvensjonelle emballasjematerialer som forsvinner innen forholdsvis kort tid eller synker i vann og vi har ikke greid å tilpasse oss vår tids enorme emballasjemengder.»

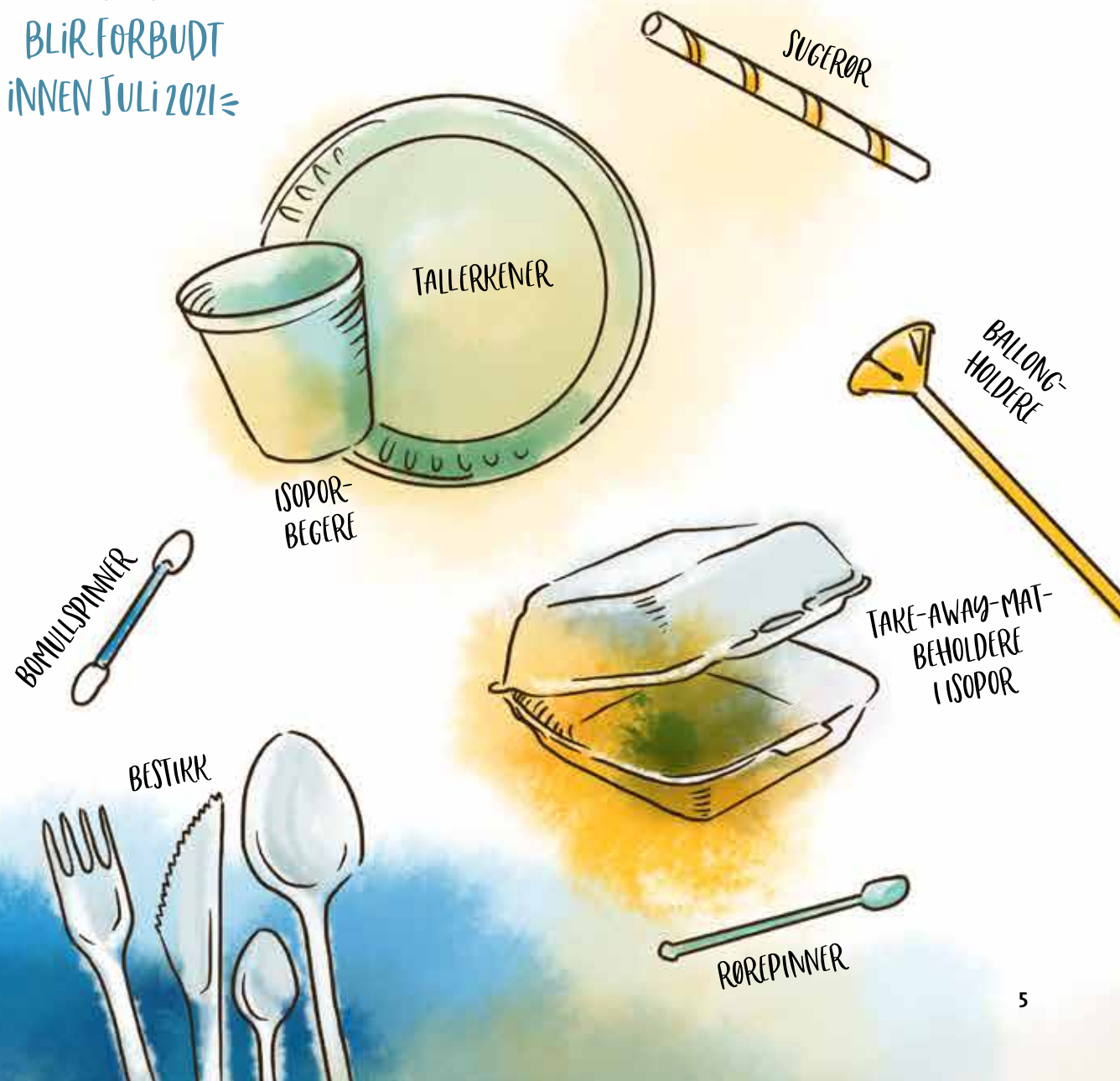
Eriksen, Natur og Miljø, nr 3. 1968

I nyere tid jobber flere av Naturvernforbundets lokallag med marin forsøpling og plastprosjekter, og nasjonalt jobber organisasjonen med å sette press på politikere og næringsliv for å redusere plastforbruk og stanse forsøpling.

VISSTE DU AT

- Om du kunne strekke norskekysten ut, ville den gå mer enn to ganger rundt jorda.
- At noen av verdens største kommersielle fiskebestander finnes i norske farvann.
- At havet er fullt av liv, selv en dråpe sjøvann kan inneholde rundt 10.000 ulike mikroorganismer, og nede i sanden eller sølebunnen mydrer det av naturmangfold.
- De fleste artene i havet er enda uoppdaget.
- Fjæra, der land møter hav, er blant havets mest produktive soner. Med mye næring og sollys gror sjøgress og alger mye mat for små og store dyr. Både sjøfugl og fisk bruker fjæra som matfat og oppvekstplass.

≡ DISSE PLASTPRODUKTENE BLIR FORBUDT INNEN JULI 2021 ≡

EIERLØST AVFALL - HVOR KOMMER DET FRA?

Hvis man ser på hva man finner langs kysten er det lite tvil om at plasten er dominerende. Nærmere 90% av alle funn som er rapportert inn til Hold Norge Rent er av plast.

Derfor er det så mye plast:

- Det brukes ufattelig mye plast. Alt fra emballasje og fiskeriutstyr til armeringsfiber inne i betongkonstruksjoner er laget av plast.
- Plasten bruker særdeles lang tid på å brytes ned så innen vi får «stoppet kranen» på land og ryddet opp det som allerede er der ute vil det bare bli mer plast i naturen.
- Hvis plasten først har havnet på avveie vil den fragmenteres i mindre biter og blir til mikroplast.
- Når plasten er blitt til tusenvis av småbiter er den vanskeligere å plukke opp og den har og større risiko for å havne i magen på fisk og fugl.

Men hvor kommer alt avfallet fra? Hvis man ser på antall enheter avfall så har man i Norge ganske jevn kildefordeling mellom industri og personlig forbruk. Hva slags avfall man finner varierer fra nord til sør, fra tett befolkede områder til mindre befolkede områder. Det er også avhengig av vind og strømretninger. Som regel er det mer fra industri og fiskeri jo lenger nord man kommer, og mer personlig forbruk lenger sør.

HVA ER DET MAN FINNER MEST AV?

PERSONLIG FORBRUK

Uidentifiserte plastbiter (emballasje)
Sanitæravfall (f.eks. bomullspinner)
Drikkeflasker/bokser
Sigarettneiper og snusposer
Plastposer
Lokk og korker

INDUSTRI

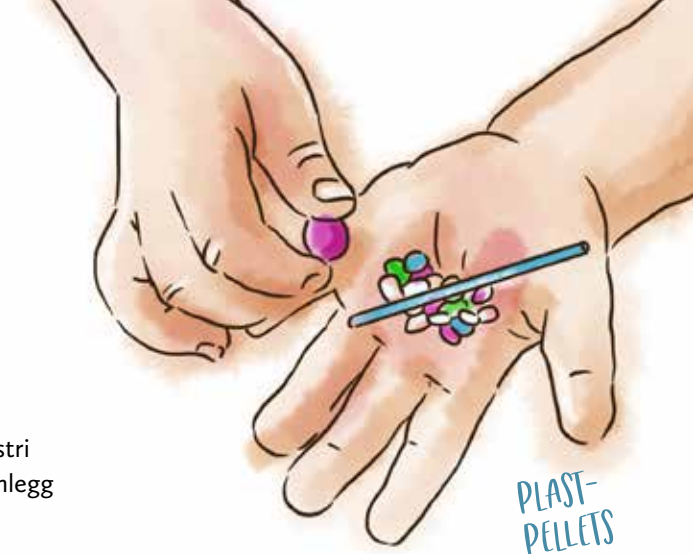
Tau
Armeringsfibre
EPS (Isopor)
Plastpellets fra plastindustri
Biofilmbærere fra renseanlegg

LES MER PÅ
HOLDNORGERENT.NO/RYDDERAPPORT

FISK OG FUGL OG PLAST

Plastforurensningen kan ha fatale konsekvenser for dyrelivet, spesielt sjøfuglene.

- Studier har vist at mange sjøfugler har plast i magen, og på verdensbasis mister anslagsvis over 1 million sjøfugler livet hvert år.
- Når tau, fiskeutstyr og snørebiter slenger overalt i havet er de lett å surre seg inn i. Sjødyr med tau rundt halsen, foten eller kroppen lider en smertefull død. Isoporkuler og små plastbiter kan se ut og lukte som fiskeegg og mat for fisk, fugl og smådyr, og enkelte arter har spisevaner som gjør at de får i seg mange plastbiter. Det er ikke helsebringende med masse plast i magen.
- Plastposer og plastfolie kan kvele dyr, både på sjøbunnen, i fjæra eller i halsen.

VISSTE
DU AT

Pellets fra plastproduksjon går også under navnet «havfruetärer». Disse små runde kulene er et globalt forsøplingsproblem. Fra Svalbard til Australia har strandryddere funnet rester etter utslipp fra plastindustrien. Les mer på nurdlehunt.org.uk/

RYDDING OG HEKKETID

Marin forurensning er et stort miljøproblem og frivillige strandrydderne gjør en kjempeinnsats for naturen. Samtidig er det viktig å ta spesielt hensyn til fuglelivet når man er ute og rydder. Mye av grunnen til å rydde er jo nettopp for å ta vare på dyrelivet. Derfor er det viktig å respektere ferdselsforbudet i fuglereservater. Ferdelsforbudet i fredningsområder for fugl starter 15 april.

Den nasjonale strandryddeuka hvert år er i mai, men for noen områder er det viktig å starte mye tidligere. Sårbar hekkeområder bør ryddes før fuglene kommer og hekketiden starter. Områder man ikke rekker over, kan så tas på høsten når fuglene har dratt.

Når fuglene forstyrres i hekketiden kan det gå ut over deres evne til å beskytte eggene og ungene mot kulde og fiender. Dersom en sårbar art blir forstyrret, kan det føre til at det ikke blir unger i det hele tatt det året. Norsk Ornitologisk Forening anbefaler strandryddere å være tidlig ute og påpeker i tillegg at det er forskjeller i nord og sør. Skal man rydde i Sør-Norge på våren er det fint å gjøre det før 1. april.

VISSTE DU AT

Tjelden er blant de trekkfuglene som kommer aller tidligst tilbake etter vinteren. Allerede i slutten av februar kan de første fuglene sees (og høres) langs kysten av Sør-Norge.

TIPS

- Organiser gjerne en ryddeaksjon i god tid før hekkefuglene kommer.
- Vi oppfordrer til å ha med erfarne strandryddere og ornitologer på ryddeaksjoner. Kontakt gjerne Norsk Ornitologisk Forening eller Naturvernforbundet der du bor.
- Hold Norge Rent koordinerer det landsomfattende ryddeprosjektet «Før fuglene kommer». Senere på våren, i fuglehekkeperioden, vil registrerte strandryddeaksjoner oftest være lagt til mye brukte friområder der konflikten med dyre- og fugleliv er minst mulig.
- Respekter ferdselsforbudet i sjøfuglreservatene, dette gjelder også ferdsel i båt. På Miljødirektoratets nettside Naturbase finner du kart over lokale sjøfuglreservater. Her kan du finne masse nyttig informasjon.
- Vær oppmerksom i hekketiden, også utenfor sjøfuglreservatene. Sjøfugler som tjeld og sandlo bygger ofte reir og legger eggene sine rett på stranda og disse kan trampes ned ved uforsiktighet fra ivrige ryddere.
- Hører du fugler som varsler (roper), eller ser fugler på reir, hold avstand og gå bort fra området.

SKOLERYDDING

- TA MED KLASSEN PÅ RYDDEAKSJON

Både lærere og foreldre kan ha med barn og elever på ryddeaksjoner. Flere skoler arrangerer allerede ryddedager med elevene.

Rydding er en fin og sosial aktivitet for skoler som skal arrangere aktivitetsdag, ha avslutning eller bare finne på noe utenfor klasserommet. Rydding kan også inngå i større prosjekter og kombineres med undervisningsopplegg i flere fag. Her er noen ideer til tema for undervisningsopplegg om marin forsøpling og plast.

- Plast og forsøpling henger tett sammen med forbruk og kan brukes som utgangspunkt til refleksjon rundt hvordan vi bruker ressursene våre og hva slags endringer som må til dersom vi skal klare å leve innenfor planetens tålegrenser?
- Hvordan blir økosystemet påvirket av forsøpling.
- Lag et registreringsprosjekt

HVORDAN LAGE ET REGISTRERINGSPROSJEKT

- Dokumenter alle funnene deres i et registreringsskjema.
- Hva finner dere? – antall – vekt
- Hva slags materiale finner dere mest av?
- Kan dere dele opp avfallet etter hva det brukes til og hvem som bruker det?
- Hvis dere vil gjøre som profesjonelle forsøplingsjegere, dra tilbake til samme sted etter noen måneder og registrer på akkurat samme måte. Er det mye ny søppel?

≡ TIPS ≡

Kanskje kan dere foreslå noen konkrete tiltak basert på det dere har funnet? Ta kontakt med kommunen og lokalpolitikere med anbefalingene deres og skriv et leserinnlegg til lokalavisen.

→ SE REGISTRERINGSSKJEMA PÅ MILJOLARE.NO

HVA MÅ DU TENKE PÅ HVIS DU VIL ARRANGERE RYDDING MED SKOLEN?

Sikkerheten kommer alltid først. Informer alltid barna på forhånd om hvor de har lov å gå og hva de ikke skal plukke. Er dere mange, bør man utnevne en voksen med hovedansvaret for sikkerheten. Husk at det stilles krav om livredningskurs i vann for den som skal være ansvarlig for elever i nærheten av vann.

FINN ET EGNET STED

Først må de voksne gjennom befaring på ulike steder finne et egnet sted hvor man kan ta med seg barn og unge. Dere kan også kontakte lokale aktører som rydder i området, skjærgårdstjeneste eller kommunen, som ofte har god tilgjengelig informasjon. Det er viktig å huske på at visse steder ikke egner seg for de minste barna, eksempelvis bratte stup, glatte svaberg og lignende. Andre ting man bør tenke gjennom før man starter er toalettfasiliteter, et sted man kan sitte og spise lunsj, kanskje en lekeplass, eller et sted som kan deles inn i ulike soner.

LAG EN PLAN FOR DAGEN

Lag en god dagsplan med ulike tilleggsaktiviteter. Man kan også dele barna opp i ulike grupper slik at det er lettere for de voksne å ha oversikt og slik at barna ikke kjeder seg.

HVORDAN KOMME SEG TIL OG FRA

Planlegg transport til og fra stedet dere skal rydde. Kanskje kan ryddeaksjonen kombineres med en sykkel- eller gåtur? Om man leier buss må de ha nok plass til å parkere eller i det minste klare å slippe av barna trygt og kunne snu bussen.

HA EN PLAN FOR AVFALLET

Husk at ryddeaksjonen ikke er over før alle sekkene med avfall er levert inn. Snakk med avfallsselskap, kommune eller skjærgårdstjeneste på forhånd, kanskje kan de hente sekkene deres.

≡ TIPS ≡

Lag en rebus fylt med spørsmål om hav og forsøpling, ulike oppgaver man kan løse på forskjellige steder, så får elevene et avbrekk i løpet av dagen, og man får mulighet til å inkludere og fokusere på flere fagområder.

ARRANGER DIN EGEN RYDDEAKSJØN!

Strandrydding er først og fremst en sosial og morsom aktivitet med mening, men for en vellykket aksjon kan det være lurt å planlegge litt på forhånd. Skal du få litt ekstra ut av aksjonen, husk å registrere og dokumentere funnene dine etter dere er ferdig.

Flere kommuner har laget egne planer mot plastforsøpling. Naturvernforbundet jobber for å få flere til å gjøre det samme.

HVORDAN FÅ MED FØLK?

- Ta kontakt med venner og familie og inviter til en morsom og meningsfull dag ute i naturen.
- Lag et arrangement på sosiale medier, ta kontakt med Naturvernforbundet eller andre organisasjoner som rydder og spør om de vil være medarrangør. Da kan arrangementet ditt nå ut til flere.
- Sjekk ut ryddenorge.no. Er det ikke planlagt noen aksjoner i nærheten av deg, lag din egen aksjon, marker den åpen så kanskje du får selskap.
- Hør med lokale organisasjoner, velforeninger o.l. spør om de vil være med å arrangere og gjennomføre ryddeaksjonen.

PLANLEGG RYDDEAKSJØN

Det første du må tenke på er ryddeområdet. Hvis du ikke vet hvor du skal arrangere din aksjon, kan det være hjelp å få på internett. I rydekartet på ryddenorge.no kan du se etter den røde markøren som markerer hvor det er behov for rydding. Hør gjerne med erfarne strandryddere i ditt område, mange av disse finner du gjennom Facebookgruppen «2 minutters strandrydding Norge – Se hva jeg fant!». Strandrydding (langs kyst og i innlandet) kan gjøres alene, med familien, vennegjengen eller med andre engasjerte frivillige.

≡ TIPS ≡

Vil du sette litt ekstra fokus på forsøpling i ditt nærmiljø? Inviter med deg lokalpolitikere på ryddeaksjon. Send en invitasjon til alle medlemmer av kommunestyret og skriv gjerne et leserinnlegg i lokalavisen samtidig. Kanskje kan du inspirere din kommune til å lage sin egen plan for plastreduksjon og tiltak mot plastforsøpling.

SIKKERHET

Ryddeområde og sikkerhet hører sammen. Skal du og din ryddegruppe langt utenfor allfarvei, er det lurt å være forberedt dersom uhellet skulle være ute. DNT har flere gode tips om førstehjelp på tur og hva slags utstyr man bør ha med seg.

Det viktigste med førstehjelpsutstyret er at du vet hvordan det skal brukes. Jo flere funksjoner utstyret har, jo bedre. Det må være lite og lett nok til at du tar det med deg hver gang.

Publisert på dnt.no 15 juni 2018

≡TIPS≡

- Sjekk værmeldingen på forhånd.
- Lag din egen førstehjelpspose, da vet du hva du har av utstyr og hvordan du bruker det.
- Enkle kompresser, sportstape, plaster, bandasje, spjelm og smertestillende medisiner kan være lurt å ha med i tursekken.
- Skulle uhellet virkelig være ute og du trenger øyeblikkelig assistanse er det viktig at nødsentralen vet hvor du er. Da kan mobil-appen «Hjelp 113» være god å ha. Den er utviklet av stiftelsen Norsk Luftambulans og gir nøyaktig lokasjon til nødsentralen dersom du ringer et nødnummer med mobilen.
- Ta også gjerne en titt på Hold Norge Rent sin sikkerhetsveileder før du drar ut på tur.

EN PLAN FOR AVFALLET

Husk at en ryddeaksjon ikke er ferdig før avfallet er hentet eller innlevert. Ryddeområde, type avfall og hvordan du kommer deg dit har alt å si for hvordan du skal få levert «fangsten». Er dere til fots, ikke ta med mer enn dere klarer å få med tilbake. På en strand finner du nesten alltid noen større avfallsgjenstander du ikke klarer få med deg. Eksempler kan være båtvrak, store presenninger, nøter, store flyteelementer og madrasser. Lag en plan før dere drar ut, ta kontakt med kommunen eller avfallsselskapet og hør hva de vil råde dere til. Nettsidene sortere.no og ryddenorge.no har oversikt over avfallsselskaper som tar imot eierløst avfall gratis. I flere kommuner langs kysten kan skjærgårdstjenesten hente avfall etter ryddeaksjoner, men det er viktig å høre med dem på forhånd.

BEKLEDNING OG UTSTYR

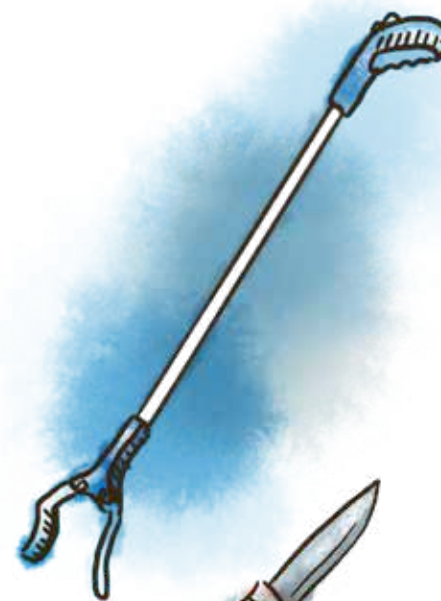
Den viktigste forholdsregelen er alltid å sjekke værmeldingen og kle deg etter forholdene. Gode sko og en bukse som tåler å bli våt og at du ligger på bakken er alltid lurt når man skal ut og rydde. Ta alltid på deg redningsvest i båt eller på områder med risiko for å falle i vannet. Vi har samlet noen tips til utstyr du kan trenge til din ryddeaksjon, men husk at dette vil alltid være forskjellig fra aksjon til aksjon, og fra sted til sted. Hva dere forventer å finne på deres aksjon har innvirkning på hva slags utstyr dere burde ta med dere.

TIPS TIL UTSTYR

- Sekker og hansker trenger man alltid.
- Solkrem og solbriller er lurt å ha med når man skal være ute i sola.
- Kniv eller øks kan være hendig for å få løs taurester, kanskje bør du også ha med et spett for og få løs ting fra under steiner.
- Med en plukkeklippe rekker du langt inn i busker og sprekker.

Flere kommuner er med i Kystlotteriet, disse har utleveringssteder for sekker som du kan finne på kystlotteriet.no. [Ryddenorge.no](http://ryddenorge.no) har oversikt over andre steder du kan få tak i ryddepakker med sekker og hansker.

Flere friluftsråd har utlevering i egne ryddekasser og flere avfallsselskaper leverer ut sekker til strandrydding på sine anlegg. Hvis ikke noen av disse er i nærheten av der du bor kan man bruke egne sekker, men husk at mange avfallsselskaper krever gjennomslittige avfallssekker for å ta imot eierløst avfall gratis.

PLUKKETIPS

Hvis du tror det er rent, se litt ekstra nøye etter. Det er alltid mer under overflaten og de minste bitene er ofte de som er mest skadelig for dyrelivet. Det er kanskje ikke alt man bør ta med seg heller. For eksempel kan tau som har «grodd fast» i jord eller vegetasjon ofte gjøre mer skade hvis man begynner å dra i det, enn hvis man skjærer av det man får tak i og lar resten ligge.

TING Å VÆRE OBS PÅ UNDER RYDDING

- Strandrydding foregår langs bakken og inne i småbusker, og likner slik sett mye på hagearbeid. Holder du på lenge med dårlig arbeidsstilling blir du sliten og støl. Har du tenkt å rydde mye kan det derfor være lurt å ta noen forholdsregler som å ha gode arbeidsklær og en bra arbeidsstilling.
- Vær oppmerksom på fugl som hekker, er det hekkesesong kan det være lurt å vente med å rydde området. Husk at det er ferdselforbud i fuglereservater mellom 15. april og 15. juli.
- Ta hensyn til naturen, unngå å rydde bort planter eller ilanddrevet tang.
- Det kan være glatt på svaberg og stein, ta ikke unødvendig risiko og beveg deg heller litt saktere.
- Gå alltid i grupper på 2 eller flere.
- Vær forsiktig med sprøyter, skarpe gjenstander, umerkede beholdere med væske, bilbatterier og annet farlig avfall. Er du usikker på om noe er farlig, bør du heller la det ligge.
- Vær forsiktig med store tunge gjenstander. Vær obs på at når du sleper store plastting som rør og fendere langs bakken kan du etterlate deg mye mikroplast. Med hjelp av appen «Fritidsfiske» kan du melde inn tapt utstyr fra fiskeriindustrien og oppdrettsnæringa til Fiskeridirektoratet.

VISSTE
DU AT

Flere steder i landet har strandryddere funnet ampuller med giftig innhold. Disse kan stamme fra krigen og inneholde kaliumcyanid og andre giftige væsker/stoffer. Skulle du finne en slik ampull, ikke rør eller lukt på den – ring heller politiet.

ETTER RYDDING

En ryddeaksjon er aldri ferdig før alt avfallet er levert til riktig avfallsbehandling.

- Skal du frakte avfallet bort med båt må du sikre det godt slik at ikke sekkene havner på havet under turen. Husk at sikkerheten alltid kommer først, unngå å havne i en farlig situasjon ved å ikke ta med deg for mye..
- De fleste avfallsselskaper tar nå imot eierløst avfall gratis. Nettsidene sortere.no og ryddenorge.no har oversikt over disse, men for å være på den sikre siden bør man ta kontakt på forhånd.
- Vil du vise frem innsatsen du har gjort, legg bildene dine ut i Naturvernforbundets Facebook-gruppe «2 minutters strandrydding Norge - Se hva jeg fant!». Del det gjerne andre steder også, da kan du inspirere flere! Og hvem vet, kanskje blir dere dobbelt så mange neste gang?

Vil du gjøre en ekstra innsats? Da finnes det flere steder du kan dokumentere funnene dine.

- Bidra til folkeforskninga, registrer funnene dine på ryddenorge.no når du avslutter aksjonen.
- På miljølære.no kan du finne registreringsskjema som kan tas med ut i felt, samt undervisningsressurser som passer til skoler.
- Du kan laste opp bilder av plastfunnene dine på plastjakten.no. Bildene blir sortert etter merke og plasttype. Dataene er åpne og kan brukes av alle som vil lære mer om hvilken plast som havner i naturen.
- På naturvernforbundet.no/ryddeguide kan du finne en guide til hvordan spore kilder og jobbe videre med forsøpling.

SAMARBEID OG ØKONOMISK STØTTE

NATURVERNFORBUNDET

Flere av Naturvernforbundets lokallag arrangerer ryddeaksjoner hvert år. Naturvernforbundet sentralt deler ut aktivitetsstøtte til både opprydningstiltak og forebyggende platarbeid. Lokallag som har lyst til å arrangere ryddeaksjoner kan søke om midler til å dekke transport, mat, utstyr o.l. Som aktiv i Naturvernforbundet kan du være med å påvirke hva ditt lokallag skal jobbe med.

FRILUFTSRÅDENE

Friluftsrådene har arbeidet med marin forsøpling i lang tid. Flere av friluftsrådene kan både være hjelpelige med å organisere ryddeaksjoner, skaffe utstyr og frakte bort avfall i ettertid. Ofte vet også friluftsrådene hvor det trengs rydding.

AVFALLSSELSKAPER

Stadig flere avfallsselskaper har engasjert seg i kampen mot forsøpling. De aller fleste tar imot eierløst avfall gratis, noen har i tillegg spesielle henteordninger, mens andre har egne ryddeprosjekter.

KOMMUNE OG FYLKESKOMMUNE

Hør med kommunen om de vil være med å støtte din ryddeaksjon. Flere fylkeskommuner og kommuner har egne tilskuddordninger for å stoppe plastforurensning og for å rydde i naturen.

HOLD NORGE RENT

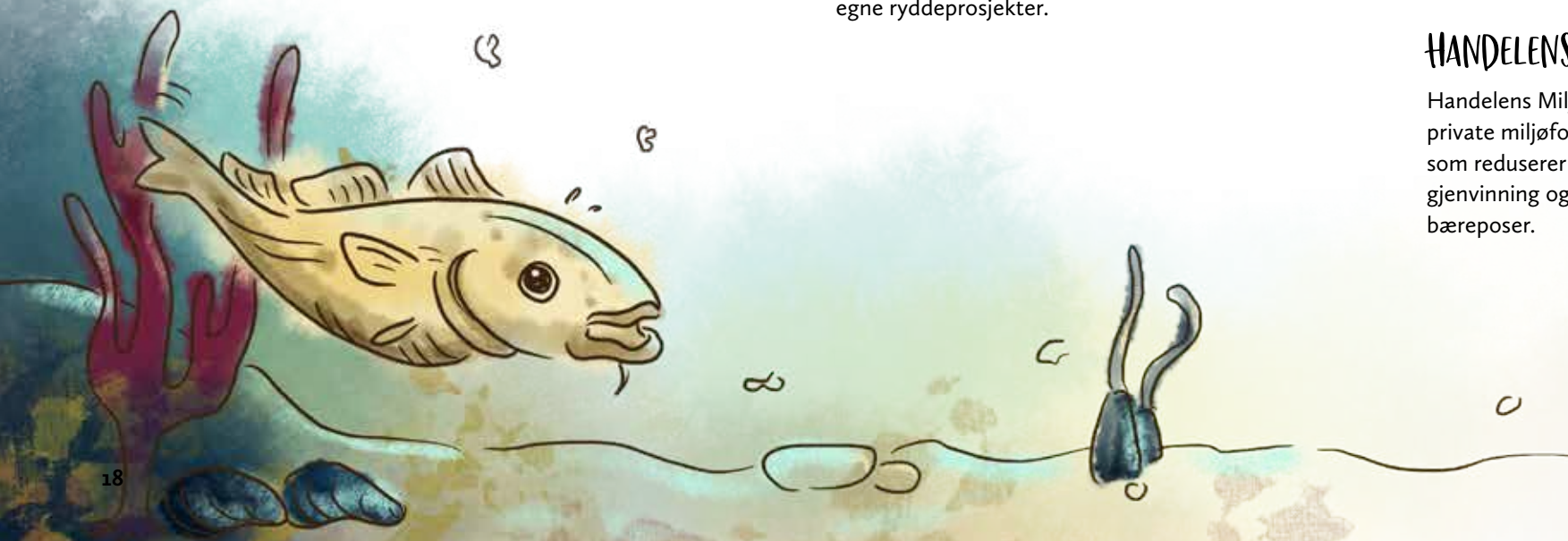
Hold Norge Rent er en ideell forening som arbeider mot forsøpling. De gir ut den årlige rydderapporten, arrangerer Hold Norge Rent konferansen og mobiliserer til rydding over hele landet.

HANDELENS MILJØFOND

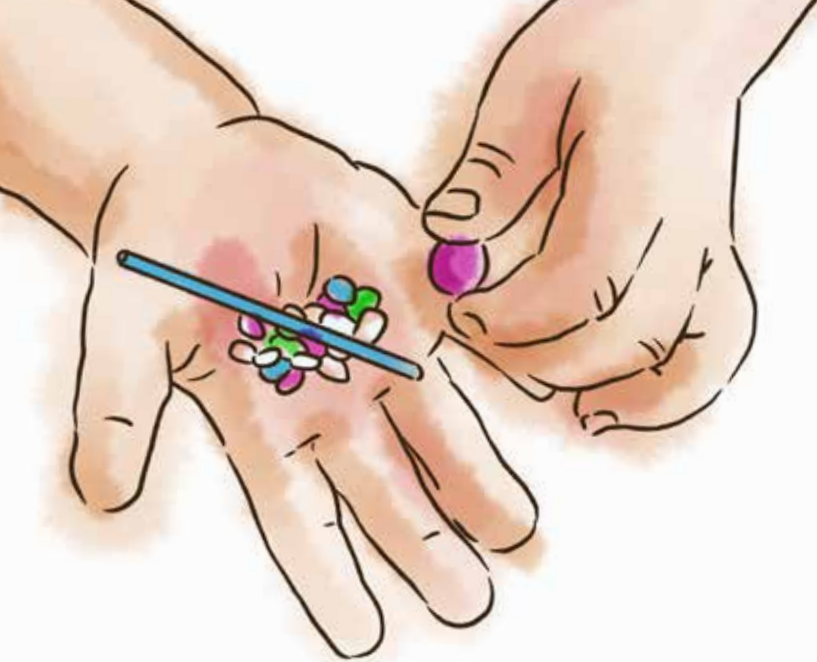
Handelens Miljøfond er Norges største private miljøfond og støtter prosjekter som reduserer plastforsøpling, øker plastgjenvinning og reduserer forbruk av plastbæreposer.

≡ TIPS ≡

Sjekk nettsiden naturvernforbundet.no/ryddeguide hvor du kan finne en nedlastbar versjon av denne guiden og andre tips til hvordan enkeltpersoner, organisasjoner og kommuner kan jobbe for et «plastfritt» nærmiljø.

Takk for at du tar vare på naturen og miljøet, selve livsgrunnlaget vårt. Om alle gjør litt, kan vi sammen utgjøre en stor forskjell. Naturvernforbundet jobber hver dag for å redde natur, stoppe klimaendringene og gjøre det enklere å leve miljøvennlig. Med deg på laget kan vi få til enda mer!

Bli medlem! Vipps # 13042, send SMS med kodeord NATUR til 2377 eller gå inn på naturvernforbundet.no/medlem

